

УДК 378.147.001.76:374.7

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ТВОРЧОГО САМОВИРАЖЕННЯ У ФОРМУВАННІ ГОТОВНОСТІ ПЕДАГОГА ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (АСПЕКТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ)

Тетяна Нікішина

*Запорізький інститут післядипломної педагогічної освіти
вул. 40 років Радянської України, 57-А, 69036 Запоріжжя, України*

Розглянуто особливості застосування технології творчого самовираження у формуванні готовності педагога до інноваційної діяльності у післядипломній педагогічній освіті, яка уможливує підвищення якості професійної діяльності педагогів, розвиває їхні творчі навички, сприяє створенню інновацій, веде до поступової модернізації післядипломної педагогічної освіти.

Ключові слова: самовираження, розвиток, творче самовираження, професіоналізм, професійна діяльність, система післядипломної педагогічної освіти, технологія розвитку творчого самовираження, інноваційна діяльність.

Історію дослідження проблеми інноваційної діяльності особистості педагога у системі післядипломної педагогічної освіти вивчали багато науковців: Н. Вишнякова, Б. Горлов, Г. Данилова, А. Деркач, В. Зазикін, В. Крижко, Н. Кузьміна, Г. Михайлов, Л. Орбан, Є.Павлютенков, А. Панасюк, А. Роботова, С. Ситник, Г. Скок, Т. Сорочан, О. Чубарук, І. Цимбалюк та ін. Проте сучасність вимагає технології, яка давала б змогу готувати педагогів до інноваційної діяльності та творчого самовираження у професійній діяльності.

Мета статті – з'ясування шляхів підготовки педагога до інноваційної діяльності, зокрема особливості застосування технології розвитку творчого самовираження (ТРТС), що дає можливість готувати педагогів до створення новацій.

У педагогіці поняття "технологія" розглядають як знання про майстерність, завдяки грецькому походженню: *techne* – мистецтво, майстерність, *logos* – вчення, знання, наука.

Термін "педагогічна технологія" пов'язаний із технологією виробничої діяльності і в пошуках подібності був застосований до навчального процесу. Поняття "педагогічна технологія" в сучасній педагогічній літературі не має єдності щодо визначення. Цій темі присвятили дослідження такі учені: А. Кіктенко, О. Колеченко, Г. Ксензова, О. Любарська, К. Нор, О. Пехота, Г. Селевко, В. Сластьонін та ін.

Про педагогічну технологію ведуть мову як про системний метод створення; як технологічний ланцюг педагогічних дій, що підпорядковані певній меті; те, що має формулу конкретного результату, на який чекають, та ін. Визначення педагогічної технології Г. Ксензової, на нашу думку, є найбільш переконливим та аргументованим: галузь досліджень теорії і практики, що має зв'язки у всіх напрямках організації педагогічної системи для досягнення специфічних і потенційно відтворюваних педагогічних результатів [2, с. 7].

Власне технологію самореалізації визначив В. Муляр 1997 року. Вона є результатом багаторічних наукових досліджень, які ґрунтувалися на всебічному розгляді соціальної активності. Свій вибір автор пояснює тим, що соціальна активність – це діяльність самодостатньої особистості. Суттєвою рисою такої діяльності є творче, самодіяльне начало. У цьому процесі індивід усвідомлено втілює власні потенції, здібності, знання, вміння, навички. Завдяки самодіяльності особистість стає творцем не лише власного життя і долі, але із піднесенням до всезагального є об'єктом суспільних відносин. До того ж, цей процес вимагає і відповідного способу буття, тобто такої дійсності, яка характеризується цілеспрямованістю, свободою і самостійністю та здійснюється за потребою. Саме так автор визначає соціальну активність – як спосіб самореалізації. Значна увага під час опису технології самореалізації зосереджена на можливостях самоздійснення індивіда у праці, творчості як процесі самореалізації, життєтворчості, культури [3].

Дослідження розвитку творчого самовираження педагогів надзвичайно важливе, адже є особливою складовою процесу самореалізації, що репрезентує прояви творчих здібностей особистості в усіх її виражальних можливостях, які відображають загальну систему цінностей, компетентність, творчий потенціал, характерологічні здібності. Означений процес будується як відповідь на потреби особистості і є новим підходом до професійного вирішення педагогічних завдань сучасності (інноваційна діяльність), реалізацією особистої мети та особистісно значимого стимулу.

Дослідження наукових джерел підтвердило, що немає технології розвитку творчого самовираження у професійній діяльності.

Наша технологія ТРТС ґрунтується на поступовому розвитку та вдосконаленні складових творчого самовираження (методах розвитку педагогічного стилю, іміджу, культури, кредо, стратегії, тактики, узагальненого педагогічного досвіду), передбачає створення педагогічного портфоліо та творче самовираження у професійній діяльності.

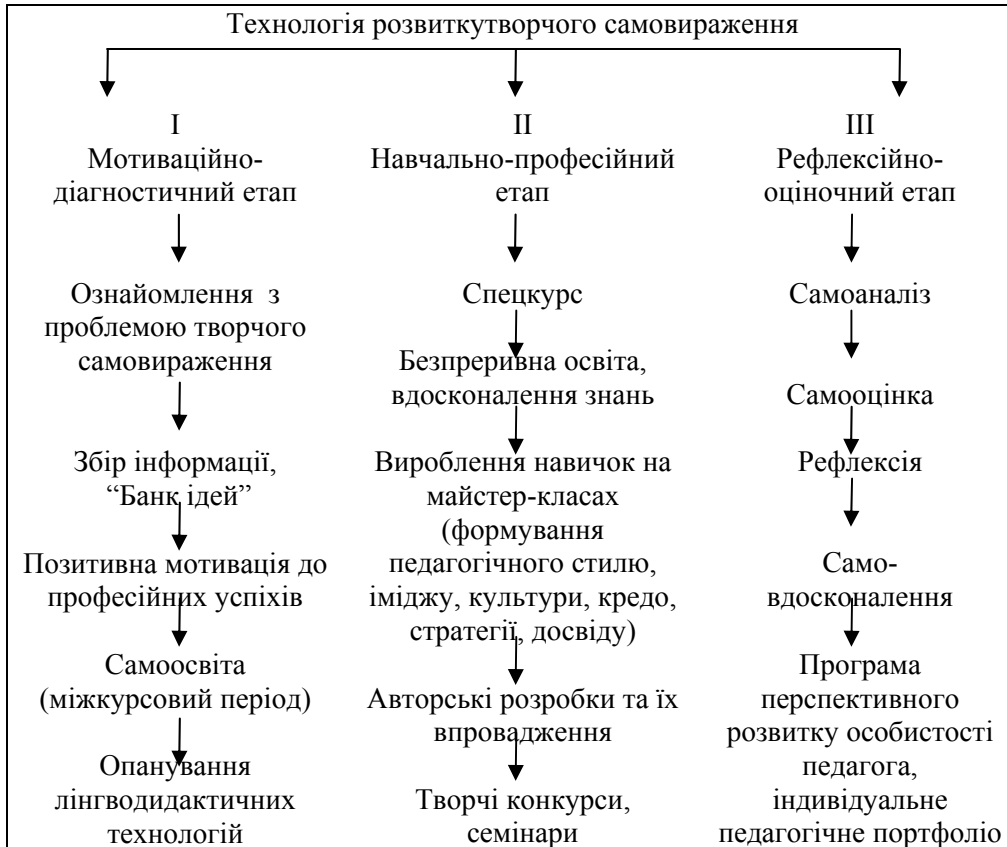
ТРТС бере до уваги наукові ідеї і положення, головні з яких такі:

- 1) зміст роботи зі словесниками має відповідати вимогам державних концепцій, стандартів освіти, програм;

- 2) учитель – представник частини гуманітарної інтелігенції; найважливіша цінність для всіх суб'єктів педагогічного процесу (як втілення духовності, гуманності);
- 3) в основі діяльності вчителя – реалізація особистісних і професійних потреб, зокрема, потреби у творчості, що потребує стимулювання;
- 4) учитель, творчо реалізуючи себе, глибше дізнаючись про механізми творчого самовираження, може цього ж навчити й учнів;
- 5) професіоналізм педагога сучасної школи успішно функціонує, якщо створені необхідні педагогічні умови (у практичній діяльності важливе місце посідає внутрішня мотивація, позитивне лідерство, робота у колективі, безперервність навчання);
- 6) використання системи розвитку творчого самовираження вчителя у післядипломній педагогічній освіті дає змогу підвищувати професійну кваліфікацію та педагогічну майстерність словесників шляхом реалізації власних креативних проєктів;
- 7) результатом творчої діяльності педагога є формування високого професіоналізму;
- 8) структура професіоналізму вчителя спирається на сукупність ідей про цінність людини та її духовного світу, здібностей до творчості, самовдосконалення та самореалізацію у професійній діяльності;
- 9) готовність учителя до творчої (креативної), інноваційної діяльності є інтегративною властивістю його особистості, що виявляється в діалектичній єдності всіх структурних компонентів, властивостей, зв'язків і відносин; свідчить про саморозвиток та реалізацію потреб особистості вчителя української мови і літератури;
- 10) засади творчого самовираження вчителя повинні обґрунтовувати, брати до уваги специфіку професійної діяльності з метою узагальнення досвіду, підвищення кваліфікаційного рівня, формування професіоналізму.

Отже, в основі ТРТС – планомірна робота над складовими процесу творчого самовираження (педагогічний стиль, імідж, кредо, стратегія, тактику, передовий педагогічний досвід тощо) з метою їх подальшого розвитку і вдосконалення. ТРТС допомогла сприймати суб'єкт професійної діяльності не як ідеальний образ, а як образ, що намагається відповідати ідеалу, дає можливість розглядати співвідношення реальних характеристик особистості фахівця через акмеограму, професіограму. Вони дають змогу також діагностувати професійні риси педагога та працювати над формуванням високого професіоналізму. Відповідно, у такий спосіб можна індивідуально працювати й над розвитком творчого самовираження педагога, здатного генерувати нові ідеї, продукувати новації.

Розглянемо етапи роботи викладачів системи післядипломної педагогічної освіти з ТРТС (див. рисунок).

Структура ТРТС

На першому етапі (мотиваційно-діагностичному) впровадження ТРТС слід:

- ознайомити педагогів з основами процесу розвитку творчого самовираження;
- зібрати основну інформацію про особистий потенціал і професійні досягнення педагога;
- створити "Банк ідей" для розв'язання суперечливих питань сучасної освіти;

- забезпечити позитивну мотивацію (досягнення успіху у професійній діяльності) та співпрацю з методистами системи післядипломної педагогічної освіти; заохотити до ефективної самоосвітньої діяльності;
- провести початкову діагностику розвитку творчого самовираження педагогів.

На другому етапі (навчально-професійному) варто:

- подати матеріали спецкурсу з розвитку творчого самовираження для педагогів на курсах підвищення кваліфікації при інститутах післядипломної педагогічної освіти;
- опанувати сучасні освітні методи і технології (“евристичний діалог Сократа”, “діалог Дон Кіхота і Санчо Панси”, “Нарада піратів”, “Колективна записна книжка Хейфіля”, “Мозкова атака (брейнстормінг)”, “Пряма мозкова атака”, “Зворотна мозкова атака”, “Метод письмової мозкової атаки”, “Синектика”, “інтелект-карти”, технології згортання тексту (складання ідеом, сенканів та ін.), концепт-технології (розгортання і згортання тексту), проектна технологія, технологія колективної мислєдіяльності, метод “Список контрольних запитань Е.Крика”, метод морфологічного аналізу та синтезу (за Ф. Цвіком), метод “матриць варіантів” (А. Моля), інтегративний метод “Метра” (за І. Бувеном), метод організуючих понять (за Ф. Ханзером), метод ступеневого підходу до вирішення завдання (за А. Фрейзером), метод семикратного пошуку Г. Буша, метод каталогу Ф. Кунца, система творчого пошуку “Карус” (за О. Моляко), метод інверсології (за А. Єсауловим), проектна технологія, фреймова освіта, технологія особистісно орієнтованого навчання, модульно-рейтингова технологія, технологія проблемного та групового навчання, ігрові технології, модульно-контекстна технологія, інформаційні технології, комп’ютерні технології та інтернет-технології, технологія саморозвитку, технологія розвивального навчання, технологія “Створення ситуації успіху”, сугестивна технологія, технологія організації групової навчальної діяльності школярів, “кейс-метод”, дослідницький метод, метод “корабельна рада”, метод “спроб і помилок”, метод “маленьких чоловічків”, метод “оператор РЧВ (розмір, час, вартість)”; метод “портфель учителя”;
- провести ознайомлення з досвідами інших учителів української мови (з комплексною презентацією перспективного педагогічного досвіду); майстер-клас з питань формування педагогічного стилю, іміджу, культури, кредо, стратегії та з питань оформлення передового педагогічного досвіду; окремо приділити час обміну

досвідом створення авторських розробок та їх втіленню у навчально-виховний процес шкіл нового типу;

- надати допомогу педагогам, що беруть участь у творчих виставках, конкурсах, семінарах, присвячених питанням сучасної освіти;
- навчити педагогів заповненню сучасної документації, що свідчить про професійне зростання особистості (резюме, портфоліо, акмеограма, професіограма, картограма та ін.) та навчити презентувати власний педагогічний досвід;
- розкрити переваги науково-методичної діяльності при інститутах післядипломної педагогічної освіти.

На третьому етапі (рефлексивно-оціночному) необхідно:

- здійснити самоаналіз, рефлексію;
- подбати про об'єктивну самооцінку;
- почати процес удосконалення матеріалів про педагогічну діяльність, що вже є у портфоліо;
- забезпечити безперервну співпрацю фахівців у системі післядипломної педагогічної освіти у міжсесійний період;
- створити перспективний план професійних досягнень.

Результатом використання ТРТС є педагогічне портфоліо, що вміщує головні відомості про педагога, творчі проекти (зокрема педагогічні інновації).

Ідея використання портфоліо ("performance portfolio or portfolios assessment") належить США (середина 80-х років XX ст.). Сьогодні портфоліо тлумачать по-різному: як метод оцінення ефективності професійної діяльності; засіб мотивації і стимулювання творчої активності й самоосвіти; засіб самопрезентації і кар'єрного зростання; зібрання зразків робіт і документів, що ілюструють можливості й досягнення його власника.

Для нас педагогічне портфоліо – комплект матеріалів, що презентує професійну зрілість учителя, рівень творчого самовираження у професійній діяльності, професіоналізації особистості педагога: "процес професійного розвитку та професійного становлення фахівця, генезису особистості у просторі та часі професійної діяльності" [1, с. 146].

Власне метод "портфоліо", за допомогою якого створюють педагогічні портфоліо, "призначений для систематизації досвіду, який набуває спеціаліст, щоб його знання чіткіше визначали спрямування його розвитку, полегшити консультування його з боку більш кваліфікованих психологів та адміністрації, а також зробити більш об'єктивною оцінку його професійного рівня" [4, с. 134].

Портфоліо – це "набір документів, які фіксують професійний розвиток (дипломи, сертифікати, довідки, грамоти, висновки атестаційних комісій, характеристики, рекомендації та ін.); методичний "портфель" – описи

методів роботи, що використовуються, з аналізом їхньої ефективності, найбільш вдалі роботи з аналізом їхньої ефективності, найбільш вдалі методичні розробки, приклади творчих чи інших робіт дітей; опис процесу і результатів роботи з наставником (орієнтовні цілі роботи, плани, програми, результати спостереження супервізора й оцінки роботи з його боку); результати атестацій та інших видів оцінки роботи педагога... На розсуд фахівця, до портфоліо можуть містити й інші документи” [4, с. 134].

Традиційна змістова лінія портфоліо цілком себе виправдовує: портрет (інформація про автора); колектор (матеріали, автором яких не є власник портфоліо); робочі матеріали; досягнення. До складу матеріалів портфоліо корисним було б залучення картограми, інформаційної картки, акмеограми, акметектоніки, професіограми, опису педагогічного досвіду. Означені складові є інформативним чинником, який може впливати на розвиток освітньої парадигми (матеріал для навчання, ”сировина” для обміну досвідом, створення інновацій і т. ін.).

Перспектива подальших наукових розвідок у напрямі застосування технології творчого самовираження у формуванні готовності педагога до інноваційної діяльності у післядипломній педагогічній світі забезпечить для педагогів нові можливості у професійній діяльності, сприятиме підвищенню фахової майстерності і вирішенню проблеми творчого самовираження, уможливить повнішу реалізацію чинної нормативної бази освітянської системи та, зокрема, модернізацію системи післядипломної педагогічної освіти.

-
1. *Гура О. І.* Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності: Навч. посіб. К., 2005.
 2. *Ксензова Г. Ю.* Перспективные школьные технологии: Учеб.-метод. пособие. М., 2001.
 3. *Муляр В. І.* Самореалізація особистості як соціальна проблема (філософсько-культурний аналіз). Житомир, 1997.
 4. *Успенський В. Б., Чернявская А. П.* Введение в психолого-педагогическую деятельность: Учеб. пособие для студ. вузов. М., 2003.

**USING THE TECHNOLOGY OF CREATIVE SELF-EXPRESSION FOR
THE DEVELOPMENT OF TEACHER READINESS TO THE
INNOVATION ACTIVITY (THE ASPECT OF POST-GRADUATE
PEDAGOGICAL EDUCATION)**

Tetyana Nikishyna

*Institute of Post-graduate Pedagogical Education of Zaporizhzhya
40 years of Sov.Ukraine, 57-A, UA – 69036 Zaporizhzhya, Ukraine*

This article portrays the technology of creative self-expression in developing teacher's readiness to innovation activity in post-graduate teacher education, which helps to improve the quality of teachers' professional activity, to develop their creative skills, and leads to gradual modernization of the post-graduate pedagogical education system.

Key words: self-expression, development, creative self-expression, creative self-realization, professionalism, professional education, system of post-graduate pedagogical education, technology of creative self-expression, innovation activity.

**ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИЙ ТВОРЧЕСКОГО
САМОВЫРАЖЕНИЯ В ФОРМИРОВАНИИ ГОТОВНОСТИ
ПЕДАГОГА К ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ (В АСПЕКТЕ
ПОСЛЕДИПЛОМНОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ)**

Татьяна Никишина

*Запорожский институт последипломного образования
ул. 40-летия Рад. Украины, 57-А, 69035 Запорожье, Украина*

Рассмотрены особенности использования технологии творческого самовыражения в формировании готовности педагога к инновационной деятельности в последипломном педагогическом образовании, которое делает возможным повышение качества профессиональной деятельности педагогов, развивает их творческие навыки, способствует созданию инноваций, ведет к постепенной модернизации последипломного педагогического образования

Ключевые слова: самовыражение, развитие, творческое самовыражение, профессионализм, профессиональное образование, система последипломного педагогического образования, технология развития творческого самовыражения, инновационная деятельность.

- Стаття надійшла до редколегії 18.06.2008
Прийнята до друку 09.10.2008